

На основу члана 20. Закона о основној школи ("Службени гласник РС", бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/02, 62/03, 64/03, 58/04 и 62/04),

Министар просвете и спорта доноси

Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима за трећи разред основне школе

Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС - Просветни гласник", бр. 20/2004 од 29.11.2004. године.

Члан 1.

Овим правилником утврђује се наставни план и програм предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима за трећи разред основне школе.

Предмет из става 1. овог члана остварује се као изборни.

Члан 2.

Број часова наставе предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима у трећем разреду остварује се са по једним часом недељно, односно са 36 часова годишње.

Члан 3.

План и програм наставе предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима део је прописаног плана и програма за основну школу.

Наставни програм предмета из става 1. овог члана одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Просветном гласнику."

Број 110-00-185/04-02

У Београду, 3. новембра 2004. године

Министар,
др Слободан Вуксановић, с.р.

Н А С Т А В Н И П Р О Г Р А М

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ - САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА

ЦИЉ ПРЕДМЕТА

Општи циљ предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима је подстицање развоја личности и социјалног сазнања код ученика трећег разреда основне школе. Овај предмет треба да пружи могућност ученицима да постану активни учесници у процесу образовања и васпитања, и да изграде сазнања, умења, способности и вредности неопходне за формирање аутономне, компетентне, одговорне и креативне личности, отворене за договор и сарадњу, која поштује и себе и друге.

ЗАДАЦИ:

У образовно-васпитном раду на реализацији овог предмета разликујемо неколико основних задатака:

- подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима;
- подстицање развоја самопоуздања и личне одговорности;
- оспособљавање ученика да препознају и разумеју сопствене потребе и потребе других, и да штите и остварују своје потребе на начин који не угрожава друге;
- развијање свести о потреби уважавања различитости и особености; учовање и превазилажење стереотипа везаних за пол, узраст, изглед, понашање, порекло;
- оспособљавање ученика за ненасилно решавање сукоба;
- развијање појма пријатељства;
- оспособљавање ученика да разумеју неопходност правила која регулишу живот у заједници и да кроз договарање активно доприносе поштовању или мењању правила сагласно са потребама;
- оспособљавање ученика да упознају и уважавају дејча права и да буду способни да активно учествују у њиховом остваривању;
- развијање и неговање еколошке свести;
- развијање моралног расуђивања и неговање основних људских вредности;
- оспособљавање ученика да активно доприносе развоју школе по мери детета.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

III разред

(1 час недељно, 36 часова годишње)

I тема - (2 часа) Подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима.

РОДИТЕЉСКИ САСТАНАК: сусрет родитеља, наставника и ученика. Размена о узајамним очекивањима, потребама, захтевима, тешкоћама везаним за остваривање програма грађанског васпитања.

УВОДНИ ЧАС: упознавање ученика са садржајем предмета и начином рада.

II тема (9 часова) Уважавање различитости и особености; учовање и превазилажење стереотипа везаних за пол, узраст, изглед, понашање, порекло.

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ: учовање особености и различитости која им прија.

ПОЛНИ СТЕРЕОТИПИ У ИГРАМА: разматрање стереотипа о мушким и женским играма; размена ставова о томе.

ПОСЛЕДИЦЕ ПОЛНИХ СТЕРЕОТИПА: разматрање последица стереотипа о мушким и женским играма, о поштовању слободе избора; прихватању различитости.

ПОСЛЕДИЦА УОПШТЕНИХ СУДОВА: стереотипи о дечама и девојчицама, превођење на језик чињеница.

ПОЈАВА ИСКЉУЧИВАЊА У ГРУПИ: разматрање различитости која им не прија - размена о искуствима и разлозима искључивања из групе.

ПОНАШАЊЕ КОЈЕ ОДСТУПА ОД ОЧЕКИВАНОГ: сагледавање последица саосећајног, односно осуђивачког става према понашању које одступа од очекиваног; сукоб потреба и како га разрешити.

ОДНОСИ У ОДЕЉЕЊУ: размена о томе шта су предузели да би изненадили пажњом вршњаке супротног пола у протеклој седмици.

ОДНОСИ МЛАЂИ - СТАРИЈИ: размена о односу млађе и старије деце у породици, о поштовању слободе избора и договарању, о личној одговорности.

ДИСКРИМИНАЦИЈА ПО УЗРАСТУ: размена о односу старије и млађе деце, о дискриминацији по узрасту, о искрености у дружењу.

III тема (5 часова): Пријатељство и моралне дилеме у вези са тим; развијање појма пријатељства и моралног расуђивања (крађа, лаж).

ПРИЈАТЕЉСТВО: дефинисање појма пријатељства; Сукоб и усаглашавање ставова у вези са пријатељством.

ЛАЖ КАО МОРАЛНИ ПРЕКРШАЈ: размена о томе да ли треба разоткрити лаж коју је изрекао пријатељ/ица; да ли је ћутање о томе исто лаж; да ли је лаж опростива; да ли се може бити пријатељ некоме ко лаже; зашто је лаж морални прекршај.

ПРИПАДАЊЕ ГРУПИ: размена о сукобу потреба и како га превазићи, морална дилема - крађа као услов прихваћености у групи, поштовање туђег власништва.

КРАЂА КАО МОРАЛНИ ПРЕКРШАЈ: размена о томе да ли је крађа морални прекршај и кад је покренута добрим намерама.

ОДНОСИ МЕЂУ ПРИЈАТЕЉИМА: размена о томе шта све чини пријатељство и какви могу бити односи међу пријатељима.

IV тема (9 часова): Појединац и заједница; правила која регулишу живот у заједници; права и одговорности; договарање.

ОБАВЕЗЕ У КУЋИ: размена о правима и одговорностима укућана; о подели одговорности око кућних послова, о слободи избора, правима и обавезама деце.

ДОГОВАРАЊЕ У ПОРОДИЦИ: размена о томе како превазићи сукоб потреба деце и одраслих, о стереотипима у вези са полним улогама; о децим правима и одговорностима; о значају договарања.

ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ У ЗАЈЕДНИЦИ: размена о томе како превазићи сукоб потреба деце и одраслих, о кућном реду; о децим правима и одговорностима; о значају договарања.

СЛОБОДА ИЗБОРА: размена о слободи избора у одлучивању код куће и у школи. О чему деца могу сама да одлучују, о одговорности за последице избора, о томе како лични избор утиче на друге у околини.

КУЋНИ РЕД ШКОЛЕ: размена о томе чему правила; како настају правила; да ли деца могу да утичу на мењање правила које регулишу живот у школи, о последицама кршења правила, о мерама које треба предузети кад дође до кршења правила.

ОЦЕЊИВАЊЕ: размена о томе чему служе оцене, шта значи лоша оцена, чему она служи, да ли деца имају право да знају зашто су добили оцену коју су добили, и шта је требало да одговоре, ако оцена није задовољавајућа.

ДЕМОКРАТИЈА У УЧИОНИЦИ: размена о томе шта је то демократско одлучивање у разреду, како то може да се постигне, шта спречава да се то постигне.

ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА НА НИВОУ ОДЕЉЕЊА: размена о разлозима побуне у разреду, разликама између наређивања и договарања, о одговорности за последице понашања.

ПЛАНИРАЊЕ АКЦИЈЕ: ученици се договарају и планирају акције којим ће да побољшају простор у коме бораве (учионицу, школско двористиште); уче како да усагласе идеје, поделе одговорности, од кога да траже подршку и како, како да изведу акције.

V тема (3 часа): Заштита од насиља: ненасилно решавање сукоба.

СУКОБИ И ЊИХОВО РЕШАВАЊЕ: размена идеја о санкцијама кршења договора међу децом, да ли је освета морални прекршај; шта је праведно; како се ненасилно може решити сукоб потреба.

КАЖЊАВАЊЕ: размена искустава о врстама казни које добијају од родитеља, о поступцима који су довели до казне, о осећањима и незадовољеним потребама у вези са казном, о алтернативама кажњавању.

НАСИЉЕ У ШКОЛИ: размена сазнања о насиљу у школи - ученика према ученицима, и како да се заштите од тога.

VI тема (4 часа): Развијање моралног расуђивања.

ЛАЖНА СОЛИДАРНОСТ: размена о моралној дилеми - сакривања починиоца из солидарности са другом или искрености, о преузимању одговорности за последице понашања, о оправданости казне, о томе да ли је прећутати исто што и лагати, зашто је лаж морални прекршај.

ОДГОВОРНОСТ ЗА НАПРАВЉЕНУ ШТЕТУ: размена ставова о одговорности за ненамерно учињену штету, о санкцијама, алтернативама кажњавању.

ПОСЛЕДИЦЕ ЛАЖИ: размена о моралној дилеми - лагању да би се избегла казна, о последицама лажи.

ЦИЉ ОПРАВДАВА СРЕДСТВО: размена о томе да ли позитивни циљ оправдава крађу, зашто је погрешно красти.

VII тема (3 часа): Развијање еколошке свести; брига о животињама и биљкама.

ОДНОС ПРЕМА ЖИВОТИЊАМА: размена о разлозима дечјег насиља према животињама, о одговорности и бризи о животињама.

ПРИРОДА И ЈА: размена о праву на живот, у међусобној повезаности свих живих бића; о одговорности и бризи за биљни свет.

БРИГА О ПРИРОДИ: размена о томе шта су предузели да би изненадили пажњом животиње или биљке у протеклој седмици.

VIII тема (1 час): Евалуација.

ЕВАЛУАЦИЈА ПРОГРАМА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА РАДА РОДИТЕЉИМА: ученици се подстичу да сами процене програм који су прошли и сопствено напредовање; презентација резултата рада родитељима.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Теоријски, предмет Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима је утемељен на интеракционистичкој теорији психичког развоја по којој је социјална интеракција основни конструктивни чинилац развоја ученика. Одлучујућу улогу у развоју има управо сарадња између одраслог и деце у зони наредног развоја деце тј. у области оних функција које у време интеракције још нису развијене код деце него су у фази настајања. Одрасли се појављује као организатор таквих размена међу децом што ће представљати подстицај за развој њиховог социјалног сазнања, самосвести, моралног и критичког мишљења.

Методску окосницу предмета чине интерактивне радионице, структуриране активности које настају као резултат захтева који уводи водитељ радионице, а обједињене су око главне теме. Већина радионица у овом програму започиње причом која је блиска искуству детета, а садржи моралну дилему или сукоб потреба или вредности као повод за дискусију у пару или мањој групи, а завршава конфликтом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком детету да реструктурира своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове.

Битне одреднице образовно-васпитног рада су:

- Искуствено учење, тј. уобичавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преносење готових знања, туђих увида. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену.

- Игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају.

При прављењу припреме за реализацију васпитног рада са групом важно је водити рачуна о неколико чинилаца који су од суштинског значаја за квалитетну и развојно подстицајну размену:

1. Јасно артикулисање циља активности и договор о правилима којих треба да се придржавају сви учесници размене. Будући да се ради о учењу кроз размену, кључан чинилац успешности размене је квалитет узјамног слушања. Важно је да деца увиде да слушањем туђих гледишта и ставова имају прилику да сагледају своје полазиште у новом светлу, да га дограде и обогате.

2. Распоред седења (по могућству круг) који омогућује свим учесницима размене да виде једни друге, окренути лицем у лице.

3. След активности који је тако конципиран да подстиче и одржава интересовање и сазнајну мотивацију ученика. То се постиже динамичном сменом различитих видова активности и размене.

4. Оптималан број ученика је од 10 до 15. Може се радити и са групом од двадесеторо ученика али онда долази до слабљења пажње и мотивисаности за размену.

Настава се изводи по редоследу наставних јединица (радионица) онако како су дате у приручнику Грађанско васпитање - САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА III.

Сагласно природи предмета, његовом циљу и задацима наставе, ученици се не оцењују класичним школским оценама нити

пореде. Проблем може бити то што ученици желе да знају колико су успешни у одређеној активности, покушавајући да погоде шта одрасли очекују од њих. Задатак наставника је да им јасно стави до знања да је свака лична експресија подједнако драгоцене, да охрабри децу да изнесу своје мишљење и кад је различито од осталих, само на начин који не вређа друге. Најважнији задатак одраслог у процесу васпитања је да помогне ученицима да формирају позитивну слику о себи, да стекну самопоуздање, и да осете да кроз процес размене са другима могу да обогате своју личност и сазнање.

С тим у вези, овај предмет тражи да наставник буде спреман да подржи ученике када им је тешко да се изразе или слушају и отворен да чује и оно што није у складу са његовим вредностима, без критиковања и процењивања. Подстицајним питањима може да наведе децу да сагледају ситуацију из друге перспективе, да кроз социо-когнитивни конфликт сами реструктурирају своје мишљење и ставове.

Пошто је учење по моделу важан облик учења социјалног понашања, битно је да наставник својим понашањем, начином рада и односом према деци демонстрира вредности које желе да његови ученици усвоје.

ПРОСТОР, ОПРЕМА И НАСТАВНА СРЕДСТВА

Простор и опрема који дозвољавају распоред седења у круг.

Материјал потребан за реализацију предмета: 30 листова папира А4 формата по ученику, 20 комада великих пак папира светле боје по групи, фломастери и бојице за сваког ученика, селотејп, маказе.

Израђен је приручник за наставнике са детаљно израђеним начелима приступа, предметом и методским упутствима за сваку јединицу.

Приручник за наставнике за реализацију овог предмета је: Група аутора "Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима III", Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2003.

Препоручена литература за наставнике:

Љубивоје Ршумовић, Буквар дечјих права, УНИЦЕФ 1995.

Конвенција УН о правима детета, УНИЦЕФ.

М. Розенберг, Језик саосећања, Завод за уџбенике, Београд, 2002.

Лоренс Колберг, Дете као филозоф морала, у Зборнику Процес социјализације код деце, Завод за уџбенике, 1986.